

Sydsudan - krig i världens yngsta stat

Cecilia Hull Wiklund & Gabriella Ingerstad

En väpnad konflikt utbröt i Sydsudan den 15 december 2013 mellan grupper ledda av tidigare vicepresident Riek Machar respektive sittande president Salva Kiir. Sex veckor senare kan situationen närmast beskrivas som ett inbördeskrig. FN rapporterar om massmord, illegala avrättningar, olaga frihetsberövanden, våldtäkter samt utbredd förstörelse och plundring. Våldsamheterna har också fått en etnisk dimension och krigsförbrytelser och överträdelser mot mänskliga rättigheter uppges förekomma på båda sidor i konflikten. En formell vapenvila trädde i kraft den 24 januari 2014 men båda parter har redan anklagats för överträdelser mot denna.

Hitills ska tusentals människor ha dödats och över en halv miljon vara på flykt. Fler än 70 000 personer har sökt skydd hos FN:s fredsfrämjande insats i Sydsudan, UNMISS, och befinner sig inne på FN:s förläggningar runt om i landet. FN:s säkerhetsråd har beslutat förstärka UNMISS förmåga att skydda civila genom att öka antalet styrkor på marken. UNMISS upplever dock ett allt större hot från båda parterna. Till följd av konflikten och flyktingströmmarna har även den humanitära situationen i landet förvärrats och det internationella samfundet är engagerat för att säkerställa leverans av humanitärt bistånd till befolkningen.

En politisk konflikt

Sydsudan blev självständigt från Sudan 2011. Redan innan dess brottades dåvarande södra Sudan med en rad interna problem. Den pågående konflikten har sin grund i en politisk slitning och maktkamp inom det i Sydsudan regerande partiet *Sudan People's Liberation Movement* (SPLM). SPLM grundades som en rebellarmé, *Sudan People's Liberation Army* (SPLA) 1983 av bland annat Machar och Kiir för att strida mot dåvarande Sudans regering i Khartoum. SPLA splittrades dock under 90-talet och Machar övergick till att leda en annan rebellgrupp som tidvis även stred mot SPLA på Khartoums sida. 2005 slöts ett fredsavtal mellan Khartoum och SPLM/A. För att undvika ett inbördeskrig i södra Sudan erbjöds andra

militära grupperingar, inklusive Machars, att uppgå i SPLA och gavs poster i SPLM:s regering. Efter Sydsudans självständighet utnämndes Kiir till president och Machar till vicepresident.

Sedan självständigheten har Kiirs ledarskap blivit allt mer auktoritärt. Machar har motsatt sig detta. Sommaren 2013 valde Kiir att avsätta Machar och att upplösa regeringen. Under hösten uttalade Machar ett intresse för att ta över ledningen för SPLM samt ställa upp i presidentvalen 2015 som ett alternativ till Kiir. Våldsamheterna som bröt ut i december 2013 var en konsekvens av den intensifierade maktkampen mellan Kiir och Machar.

Med en etnisk dimension

Konflikten inom SPLM kompliceras av att Kiir och Machar även ses som företrädare för Sydsudans största folkgrupper, dinka respektive nuer. Dagarna efter konfliktutbrottet i december 2013 skedde en massaker av Machars folkgrupp nuer i Juba. Det systematiska i attacken indikerar att den inte nödvändigtvis skedde spontant utan kan ha varit planerad. Etniskt präglade våldsyttningar, där även dinkas har massakrerats, har därefter inträffat vid flera tillfällen. Även om konflikten i grunden är politisk så har den en tydlig etnisk dimension på marken där individer dödas på grund av sin etniska tillhörighet. Det är oklart hur involverade Kiir och Machar har varit i massakrerna men ingen av dem har uttryckligen fördömt det etniska våldet eller på annat sätt försökt sätta stopp för dödandet. Utvecklingen sedan december har ökat de redan befintliga etniska splittringarna. Om våldet fortsätter kan en risk för folkmord inte uteslutas.

Regional inverkan på fred

Den östafrikanska samarbetsorganisationen IGAD leder fredsförhandlingarna i Addis Abeba, vars nästa fas planeras att inledas tidigt i februari 2014. Uganda har intervenerat militärt med ca 1600 soldater till stöd för Kiir. Som medlemsstat i IGAD riskerar Uganda genom sin aktiva roll i konflikten att äventyra de fortsatta fredsförhandlingarna.

Vidare finns en risk att Sudan känner sig hotat av Ugandas närvaro. Länderna har en historiskt grundad fiendskap och har tidigare bekämpat varandra genom att stödja olika väpnade grupper i södra Sudan. Både Sudan och Etiopien har fördömt Ugandas intervention. Sydsudans oljetillgångar, vilka hittills ofta utgjort en källa till konflikt, verkar i nuläget snarare motivera såväl grannländerna som den bredare omvärlden att stabilisera landet. Mycket av striderna i Sydsudan har kommit att fokusera på kontrollen över landets oljeområden. Skulle den kontrollen tillfalla Machar ger det sannolikt honom ett övertag i fredsförhandlingarna. Om Ugandas militära närvaro ger intryck av att påverka oljeproduktionen skulle det även kunna leda till att Sudan intervenerar. Det internationella samfundet bör beakta grannländernas roll i konflikten för att försäkra sig om att regionala spänningar inte får en negativ effekt på de fortsatta fredsförhandlingarna.

Sydsudans omedelbara behov

Upprätta säkerhet och avsluta kriget. Att stödja vapenvilan och få ett slut på inbördeskriget bör vara en första prioritet för det internationella samfundet. Till dess säkerheten kan garanteras av Sydsudan måste våldet mot civila stoppas och vidare etnisk mobilisering avvärras. FN:s, och särskilt UNMISS, arbete är avgörande i både det direkta skyddet av civila och i att mildra den rädsla som lett till en eskalerande våldsspiral. Det internationella samfundet bör därför säkerställa att UNMISS har alla resurser som krävs för att utföra detta arbete och stödja eventuella säkerhetsrådsresolutioner som syftar till att stärka insatsen.

Politisk förändring till grund för stabilt statsbyggande. När den omedelbara prioriteten att rädda liv är omhändertagen måste Sydsudan ges tillräckligt stöd i att lösa den underliggande politiska konflikten så att upprepade statskupper och inbördeskrig förebyggs. Sydsudan behöver fullständigt reformera hur politik bedrivs i landet – det krävs en förändring av politisk kultur, en konstitutionell reform, skapande av tillit mellan befolkningen och dess ledare samt skapande av en ny nationell identitet. Till skillnad från enbart maktindelning mellan dinka och nuer inom ramen för dagens strukturer, skulle en sådan förändring även möjliggöra att andra etniska grupper i Sydsudan får komma till tals i politiken. Det övergripande politiska

problemet i Sydsudan är bristen på pluralism. Regeringen domineras helt av SPLM, vilket gjort det mycket svårt att särskilja partiet från regeringsinstitutionerna, däribland armén. Samtidigt är oppositionspartierna svaga. SPLM behöver tillåta framväxten av ett levande flerpartisystem samtidigt som en demokratiseringsprocess även inom partiet är nödvändig. Det internationella samfundet bör stödja demokratiska krafter i landet och tillsammans med dessa aktörer arbeta för en demilitarisering av sydsudanesisk politik.

Det internationella engagemanget

Flera länder, och organisationer som EU och FN, har investerat såväl tid som stora summor pengar i Sydsudans statsbyggnadsprojekt. Ansträngningarna har främst fokuserat på utveckling genom satsningar på infrastruktur och tillgång till livsmedel. Mindre uppmärksamhet har getts till Sydsudans politiska strukturer. Hittills har det internationella samfundet fortsatt stötta Kiir då han anses vara den legitima representanten för Sydsudan. Kiirs möjliga inblandning i massakrer och andra krigsförbrytelser som rapporterats gör dock det internationella samfundets stöd till Sydsudans regering problematiskt. Likaså bör SPLM:s odemokratiska tendenser hållas i åtanke: en statsbyggnadsprocess inriktad på att förstärka befintliga institutioner, kontrollerade av Kiir, kan motverka en långsiktig stabilitet i Sydsudan. Det är viktigt att sätta stöd till exempelvis säkerhetssektorreform i ett politiskt sammanhang och förstå statsbyggande som en politisk, inte teknisk, process. Att ge stöd till institutionsbyggande då institutionerna i sig är politiserade kan vara direkt kontraproduktivt. Det internationella samfundet måste därför nyttja en rad incitamentstrukturer för att förmå framförallt Kiir att öppna upp för demokratiskt statsbyggande. Krisen som nyligen har uppstått ger det internationella samfundet en möjlighet att förändra sitt förhållningssätt till Sydsudan och att bistå landet att gå i riktning mot demokratisering, gott samhällsstyre och fred.

Cecilia Hull Wiklund
Säkerhetspolitisk analytiker

Gabriella Ingerstad
Säkerhetspolitisk analytiker